

Samenwerking, een kleurrijke uitdaging?!

Samenwerking is belangrijk in een multiculturele klas. Maar wat vinden leerlingen en docenten nu van dat samenwerken? Speelt in hun ogen het multiculturele karakter eigenlijk wel een rol?

Er zijn scholen in Nederland met leerlingen uit meer dan vijftig verschillende landen. Vooral in het (v)mbo is het multiculturele karakter goed merkbaar. Welke rol kan dat spelen bij samenwerkend leren dat steeds vaker aan de orde is binnen het beroepsonderwijs? Want als leerlingen uit zeer verschillende culturen komen, kunnen ze heel verschillend tegen het samenwerkend leren aankijken. Ook ontstaan in een multiculturele klas sneller misverstanden en conflicten, omdat de verschillende groepen leerlingen en docenten vanuit een ander kader redeneren of waarnemen, en andere dingen belangrijk vinden. Bovendien weten leerlingen en docenten uit verschillende culturen vaak weinig over elkaars achtergrond. De principes van het samenwerkend leren worden dan moeilijker haalbaar. Daarom is de rol van de docent (of coach) in een multiculturele klas bij samenwerkend leren van groot belang. Docenten hebben extra communicatieve vaardigheden nodig op het terrein van interculturele communicatie en er wordt een sterker beroep gedaan op hun vaardigheden van klassenmanagement.

Meisjes mijden

In april 2008 voerden wij een onderzoek uit op een mbo-school met 70% allochtone leerlingen. Op deze school coachten docenten leerlingen tijdens de uitvoering van samenwerkingsopdrachten. Wij interviewden docenten en leerlingen over hun ervaringen met het samenwerkend leren om zo te achterhalen wat zij vinden van het samenwerkend leren op school.

*Marokkaanse en Turkse jongeren, dat groepeer altijd een beetje samen. Die voelen zich goed bij elkaar. Soms hoor je ze wel eens zeggen: 'hé stomme Turk', of 'vieze Marokkaan' en wat mij ook nog opvalt, is dat ze Nederlandse meisjes proberen te mijden bij groepswork. Daar zijn ze dan een beetje bang van waarschijnlijk, of ze weten niet hoe ze daarmee moeten omgaan.
(Een docente uit het onderzoek over het samenwerkend leren in haar multiculturele klas)*

Communicatie buiten de klas

De uitkomsten van ons onderzoek laten zien dat er weinig sprake is van taakgerichte interactie tussen de leerlingen. Docenten geven aan dat er een gebrek is aan communicatie tussen de leerlingen tijdens samenwerken. Volgens hen verloopt het groepsproces moeizaam en is sterk afhankelijk van de samenstelling van de groep. Tijdens de begeleiding hebben ze het hier wel met de leerlingen over, maar ze krijgen leerlingen voor hun gevoel zelf niet zover dat ze erover gaan praten in de groep.

Docenten vinden leerlingen weinig sociaal vaardig; leerlingen zelf vinden dat ze weinig meningsverschillen hebben

Leerlingen vinden dat de sfeer in de groep medebepalend is voor hun motivatie, net als de aard van de opdracht en de groepssamenstelling. Verder vinden leerlingen dat docenten hun rol als begeleider van het groepsproces niet altijd even goed vervullen.

Docenten geven aan dat leerlingen weinig sociaal vaardig zijn en slecht met elkaar communiceren. Leerlingen zelf vinden dat ze weinig meningsverschillen hebben, en als ze die hebben, zeggen ze die op te lossen door veel met elkaar te overleggen. Zij lijken zich, in tegenstelling tot wat de docenten zeggen, juist vrij sociaal vaardig te vinden. Het lijkt erop dat docenten dus niet alle communicatie binnen het samenwerkend leren meekrijgen en dat die deels ook buiten de klas en opdracht om plaatsvindt. Een interessante vraag zou zijn hoe daarmee om te gaan.

Te veel tijd voor opdrachten

Docenten vinden de onderlinge afhankelijkheid van leerlingen moeilijk te controleren, maar geloven wel dat leerlingen zich ervan bewust zijn dat dat voor goede samenwerking soms nodig is. Leerlingen zelf zeggen zich bewust te zijn van de onderlinge afhankelijkheid. Ze praten erover in termen van taakverdeling, bijvoorbeeld het organiseren van samenwerking, taken verdelen op basis van expertise of uitvoerbaarheid. Leerlingen zeggen dat ze niet worden begeleid in het maken van een taakverdeling, ze nemen hierin zelf initiatief. Verder geven ze aan hun afspraken na te komen.

De meeste leerlingen zeggen dat ze het samenwerken leuk vinden en dat ze veel van elkaar leren. Maar het is voor hen wel verleidelijk om de laptop te gebruiken om te chatten en surfen in plaats van voor de opdracht. Ze vinden het lastig om zonder hulp van de docenten hun tijdsindeling volledig zelfstandig te plannen. Volgens hen krijgen ze te veel tijd voor opdrachten waardoor ze dingen uitstellen.

Allemaal onvoldoende?

Docenten praten relatief weinig over de organisatie van het samenwerkend leren. Zo geven ze aan te willen begeleiden op proces en te sturen op het eindproduct, maar in de praktijk blijkt dit erg moeilijk en werken ze vooral taakgericht zo blijkt uit onze observaties. Iedere docent hanteert bij het beoordelen een eigen visie. Verder zijn docenten zich ervan bewust dat ze niet voldoende duidelijkheid geven ten aanzien van de opdrachten en dat ze niet voldoende structuur bieden bij de begeleiding. Ze houden bij de beoordeling rekening met de situatie van de leerlingen en zeggen zelf:

“Wij zijn redelijk soepel en zouden wat consequenter moeten zijn. Deadline niet behaald, betekent project niet behaald, maar dan vrees ik dat de hele klas een onvoldoende heeft...”

De leerlingen weten dat de docenten niet zo strak zijn met deadlines en gedragen zich ernaar. Toch hebben ze liever wat meer discipline en

meer orde in de klas.

Bij het samenstellen van de leerlingengroepjes hanteren de docenten in principe geen speciale criteria. De leerlingen worden de eerste keer gewoon bij elkaar gezet. In de loop van het jaar observeren de docenten de leerlingen en houden bij het samenstellen van nieuwe groepjes rekening met allerlei aspecten zoals karaktersverschillen en houding. Door veel met de leerlingen te praten blijken ze hen goed te kennen, ook wat betreft hun thuissituatie. De leerlingen ervaren op hun beurt de begeleiding van docenten als motiverend.

Morgen af

De rol van de docent is volgens leerlingen over het algemeen erg beperkt. De leerlingen hebben het vooral over de dingen die de docenten niet doen. Docenten op hun beurt analyseren allerlei problemen maar zien deze vooral als problemen van de leerling (zoals blijkt uit onderstaande uitspraak):

“Ze kunnen heel moeilijk op lange termijn denken.... een project duurt vier weken, in het begin vliegen ze er heel enthousiast in en dan denken ze ‘oh ja, dit en dit en dit’ en dan slabakt dat, want dan denken ze, ‘ach, dat is toch pas over vier weken’. Dus in die tussentijd zijn ze heel erg geneigd om andere dingen te gaan doen en dan tegen het einde toe, of tegen het moment dat er die deadline komt, dan schieten ze in actie, want ‘oh ja, dat moet morgen af zijn’ en dan beseffen ze dat weer. Ik denk dat ze dat niet vatten, dat ze dat besef niet hebben, denk ik. Ik denk dat dat leeftijdsgebonden is.”

Docent als cultuurmakelaar

Uit ons onderzoek blijkt dat het multiculturele aspect wel degelijk een rol speelt bij het samenwerkend leren. De docenten hebben het hier wel vaker over dan de leerlingen en geven aan dat er weinig speciale problemen zijn in zo'n multiculturele klas. Volgens hen gaat samenwerken niet over zwart en wit en dat je met verschillende culturen te maken hebt, maar over het feit dat je met verschillende karakters te maken hebt. Tegelijk geven ze aan dat groepen allochtone en autochtone leerlingen moeilijk toenadering tot elkaar zoeken. Verder worden veel clichématige uitspraken gedaan over de sexeverschillen in gedragingen van de allochtone leerlingen, zoals het ondermijnen van gezag van vrouwelijke docenten door allochtone jongens en het macho-gedrag van allochtone jongens. Verder zeggen docenten dat allochtone

Uit veel onderzoek blijkt dat het **samenwerkend leren** tussen leerlingen vooral effectief is wanneer wordt voldaan aan **vijf voorwaarden**:

1. **Onderlinge afhankelijkheid:** leerlingen hebben elkaar nodig bij het doen van de samenwerkingsopdrachten, de ene leerling kan niet zonder de andere leerling en omgekeerd.
2. **Individuele verantwoordelijkheid:** de docent of andere leerlingen moeten iedere leerling kunnen aanspreken op zowel de eigen inbreng in de groep als op het eindresultaat van de groep.
3. **Directe interactie:** leerlingen moeten direct met elkaar in overleg, waarbij ze elkaar leren stimuleren.
4. **Sociale vaardigheden:** leerlingen moeten sociale vaardigheden kunnen hanteren bij het omgaan met andere leerlingen. Ze moeten elkaar leren kennen en vertrouwen, helder en duidelijk communiceren; elkaar accepteren en ondersteunen en problemen effectief oplossen.
5. **Groepsproces:** de docenten moeten aandacht besteden aan het proces van samenwerkend leren, de wijze waarop de groep heeft samen geleerd.

leerlingen zich snel aangevallen voelen, in de slachtofferrol kruipen en weinig openstaan voor kritiek. Volgens docenten liegen allochtone meisjes soms om geen gezichtsverlies te lijden. De leerlingen zelf noemen echter opvallend weinig problemen met betrekking tot het multiculturele aspect. Ze bevestigen wat de docenten zeggen over de subgroepsvorming en geven aan dat de moedertaal op school veel gesproken wordt gedurende de lessen en dat andere leerlingen daar wel eens last van hebben. Maar verder lijken zij het multiculturele aspect meer als een gegeven te beschouwen en niet als wezenlijk probleem in de klas.

Over de auteurs:

Kennedy Tielman : docent/onderzoeker Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Perry den Brok : hoofddocent Eindhoven School of Education

Sanneke Bolhuis : lector Leerstrategieën Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Douwe Bijlaard : hoogleraar Eindhoven School of Education

Samenwerking, een kleurrijke uitdaging?!

In een exclusief interview met Onderwijsradio belicht Kennedy Tielman de rol van de multiculturaliteit bij het samenwerkend leren. De uitzending is te beluisteren in april via www.onderwijsradio.nl

THEMA	TIPS
Samenwerking	Zorg dat je leerlingen bekend zijn met de sleutelbegrippen van het samenwerkend leren en dat ze daarvan continu bewust zijn. • Definieer alle rollen die de leerlingen moeten vervullen binnen het samenwerkend leren. • Laat de leerlingen af en toe ook zelf de groepen samenstellen en varieer in de principes waarop groepen worden samengesteld. • Zorg voor een tafelopstelling die directe interactie bevordert. • Help de leerlingen bij het maken en zich houden aan de tijdsplanning. • Geef niet alleen een cijfer voor het product, maar ook voor het proces.
Rol van de docent	• Bereid je goed voor op je rol van coach/begeleider. • Zorg voor een goede beheersing van communicatie vaardigheden en klassenmanagement. • Maak duidelijke afspraken over het gebruik van digitale leermiddelen (zoals de laptop) in de les en houd leerlingen eraan. • Kijk ook naar je eigen rol bij het verklaren van de gedragingen van je leerlingen. • Wees duidelijk met deadlines en houd de leerlingen eraan
Multi-cultureel aspect	• Verdiep je in de cultuurverschillen, maar behandel elke leerlingen als een individu. • Oordeel niet clichématig over ogenschijnlijk typische gedragingen van leerlingen met een andere culturele achtergrond. Vraag eerst naar de reden. • Bied ruimte aan ieders achtergrond en respecteer de eigenheid van iedere leerling. • Geef veel structuur en wees expliciet bij het geven van instructies. • Praat regelmatig met collega's over de <u>multiculturaliteit</u> van de klas/school en hoe je ermee omgaat en je leerlingen ermee leert omgaan.

